

С. В. Гуменюк

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри теоретичних основ та методики фізичного виховання
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

В. В. Вовчанська

асистент кафедри теоретичних основ та методики фізичного виховання
Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ТА ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ ІННОВАТИКИ

У статті аналізуються структурні компоненти та основні завдання педагогічної інноватики. Встановлено, що основні завдання педагогічної інноватики полягають у постійному пошуку і впровадженні нових максимально ефективних технологій навчання і виховання. Важливою умовою, від якої залежить реалізація педагогічних нововведень, є інноваційний потенціал освітнього закладу, який полягає в здатності створювати, сприймати, реалізовувати нововведення і своєчасно позбавлятися застарілого, педагогічно недоцільного. Результатами інноваційного потенціалу освітнього закладу є: модифікаційні нововведення; комбіновані нововведення; радикальні нововведення. Інноваційним продуктом виступають нові навчальні технології, оригінальні виховні ідеї, форми та методи виховання, нестандартні підходи в управлінні освітньою галуззю. Структурними компонентами педагогічної інноватики можна вважати педагогічні відкриття, педагогічні винаходи, педагогічні вдосконалення.

Визначено, що інновацією можна вважати лише те нововведення, яке може своїм результатом забезпечити позитивні зміни у певній освітній системі. Окрім новизни, новація має володіти інноваційним потенціалом – здатністю забезпечувати протягом тривалого часу корисний результат від свого використання. Якщо нововведення його не забезпечує, тоді воно є неефективним. Проаналізовано найголовніші недоліки інноваційної діяльності в педагогічній сфері, які є наслідком неправильного оцінювання затрат часу, фінансових, організаційних, кадрових та інших ресурсів, недостатньо продуманої технології впровадження, неврахування психологічних чинників новацій, слабких волевих зусиль їх ініціаторів. Для їх усунення варто продумати комунікативні канали та механізми, стежити за ефективністю їх функціонування, вносити за необхідності корективи, дбаючи, щоб кожен учасник реалізації нового знав, що, як і де відбувається, якими є проміжні результати, які вносять зміни і до чого вони зобов'язують.

Ключові слова: педагогічна інноватика, інновації, інноваційний процес, інноваційні технології, нововведення, система освіти.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується посиленням пошуком нового в теорії та практиці навчання й управління. Проблема інновацій вже вийшла за межі власне економічних концепцій та підходів і активно включає проблеми педагогіки, психології, соціології, загальної теорії управління. Важливою складовою частиною загальної інноватики є проблеми педагогічної інноватики – спеціальної наукової дисципліни, що розкриває загальні засади теорії педагогічних інноваційних процесів.

Розвиток системи освіти вимагає від педагогічної науки і практики вивчення і впровадження нових методів навчання і виховання підростаючого покоління. У педагогіці цими завданнями займається педагогічна інноватика, яка є спеціальною галуззю наукового знання, що характеризується певним змістом, принципами, тенденціями і закономірностями їх розвитку. Педагогічна інновація розглядається як особлива форма педагогічної діяльності та мислення, що спрямована на орга-

нізацію нововведень в освітньому просторі, або як процес створення, упровадження й поширення нового в освіті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам інноватики в освіті присвячено праці таких вітчизняних учених, як Л. Буркова, І. Дичківська, В. Паламарчук, І. Підласий, В. Пінчук, Н. Юфусбекова та ін. Однак проблеми педагогічної інноватики в Україні пов'язані із суперечностями між потребами освітньої галузі у впровадженні нових ефективних інноваційних технологій та реальним станом їх реалізації в освітніх закладах.

Мета статті полягає в аналізі основних завдань і структурних компонентів педагогічної інноватики.

Виклад основного матеріалу. Завдання педагогічної інноватики полягають у постійному пошуку і впровадженні нових максимально ефективних технологій навчання і виховання. Вона має формувати високоадаптивну до змінних умов, активну творчу особистість, яка вміє аналізувати

й долати труднощі. Орієнтація на нововведення, пошук і впровадження нового не має бути самоціллю педагогічної інноватики [1].

Передусім вона має бути спрямована для забезпечення адекватних та ефективних інноваційних технологій, які відповідають вимогам часу й суспільства. Своєю чергою, це спонукає суспільство до постійного оновлення змісту і форм навчання та виховання, максимально уважного і водночас критичного ставлення до всього нового. Дослідники педагогічної інноватики намагаються співвіднести нове у педагогіці з корисним, прогресивним, позитивним. Тому вони впроваджують нововведення таким чином, щоб воно було ефективним засобом вирішення актуальних педагогічних завдань сьогодення [4].

Педагогічна інноватика є досить молодою наукою. Свій початок вона бере в зарубіжній педагогіці в дослідженнях освітніх інновацій, які були розпочаті в 60-х роках ХХ ст. і мають яскраво виражений прикладний характер. Термін «інновація» походить від (лат. *Innovate*) – нововведення, зміна, оновлення; новий підхід, створення якісно нового, використання відомого для створення сучасного. Переважно вона зосереджена на теоретичному обґрунтуванні, аналізі різноманітних аспектів інноваційних процесів у системі освіти й виробленні практичних рекомендацій щодо освоєння та впровадження новацій.

Педагогічна інноватика належить до системи загальнонаукового і педагогічного знання. Вона виникла і розвивається на межі загальної інноватики, методології, педагогіки, психології, соціології, теорії управління й економіки освіти, вона є однією з фундаментальних дисциплін, яка суттєво прискорює процеси оновлення освіти. Серед завдань освіти, зокрема педагогічної науки, пріоритетними є проблеми педагогічної інноватики як спеціальної наукової дисципліни, що розкриває загальні засади теорії педагогічних інноваційних процесів. Педагогічна інноватика – вчення про створення, оцінювання, освоєння і використання педагогічних новацій [2].

Однією з найголовніших умов, від яких залежить реалізація педагогічних нововведень, є інноваційний потенціал освітнього закладу, який полягає в здатності створювати, сприймати, реалізовувати нововведення і своєчасно позбавлятися застарілого, педагогічно недоцільного. Ця здатність переважно є наслідком творчих прагнень педагогічного колективу, його ставлення до нововведень. Результатами інноваційного потенціалу освітнього закладу можуть бути:

– *модифікаційні нововведення* (пов'язані з удосконаленням, раціоналізацією, видозміною, модернізацією того, що має аналог або прототип). Це може бути програма, методика, окрема робота тощо. Модернізація може бути спрямована як на технологічний, так і на особистісний аспекти засобу, що оновлюється. Можна видозмінити

відому методику чи застосувати її до нового предмету, а можна, виявивши свої особистісні якості, інакше її реалізувати, збагатити і цим суттєво підвищити її ефективність;

– *комбіновані нововведення* (передбачають нове конструктивне поєднання елементів раніше відомих методик, які в такому варіанті ще не використовувались). Вони є не будь-яким поєднанням, а саме конструктивним, тобто таким, за якого з'являються нові системні властивості, що породжують новий ефект;

– *радикальні нововведення* (вони, як правило, є відкриттями, найчастіше виникають у результаті творчої інтеграції і сприяють створенню принципово нових навчальних засобів). Таким було, наприклад, запровадження класно-урочної системи навчання.

Таким чином, важливою умовою впровадження інноваційного потенціалу в освітньому закладі є діяльність педагогів, а сутнісна характеристика інноваційної діяльності вчителів полягає у процесі їх творчої продуктивності.

Філософське розуміння змісту інновації, на думку І. Підласого [5], полягає у створенні нового продукту діяльності людини, що має суспільну значущість та узагальнено характеризується двома ознаками:

– перетворенням явищ, речей, процесів або інших образів;

– новизною, оригінальністю продукту діяльності.

Педагогічні інновації – це результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем. Прямим продуктом творчого пошуку можуть бути нові навчальні технології, оригінальні виховні ідеї, форми та методи виховання, нестандартні підходи в управлінні освітньою галуззю:

– *педагогічні відкриття* – масштабні новаторські педагогічні рішення, пов'язані з формуванням, обґрунтуванням нових педагогічних технологій та їх впровадженням у конкретну педагогічну систему;

– *педагогічні винаходи* – перетворення, конструювання окремих елементів педагогічних технологій, засобів, методів, умов навчання та виховання;

– *педагогічні вдосконалення* – модернізація й адаптація до конкретних умов уже відомих педагогічних технологій методів і засобів.

За своєю структурою інноваційний процес є досить складним. Часто він не лише структурується на послідовні етапи, а й охоплює кілька проблемно-смыслових розгалужень. Тому реалізувати його належить не одній людині, а групі, іноді усім педагогічним колективам, кожен з яких покликаний працювати задля досягнення єдиної мети. Для цього треба забезпечити ефективний обмін інформацією, тобто налагодити ефективні комунікації, завдяки яким об'єднуються в єдине ціле організаційно складні соціальні структури, до

яких можна зарахувати колектив, що реалізовуватиме інноваційну педагогічну ідею.

У дослідженні В. Пінчука [6] зазначається, що інновацією можна вважати не тільки радикально нове, а й використання відомого із його подальшою модифікацією. Інновація може бути предметом особливої діяльності людини, яка не задоволена традиційними умовами, методами, способами і прагне не лише новизни змісту реалізації своїх зусиль, а передусім якісно нових результатів. Тому в педагогіці поняття «інновація» можна вживати у таких значеннях:

- форма організації інноваційної діяльності;
- сукупність нових професійних дій педагога, спрямованих на вирішення актуальних проблем виховання і навчання з позицій особистісно-орієнтованої освіти;
- зміни в освітній практиці;
- комплексний процес створення, поширення та використання нового практичного засобу в педагогіці та наукових дослідженнях;
- результат інноваційного процесу.

Найявні розбіжності у поглядах спричинені неоднаковим баченням їх авторами змісту та сутнісних ознак інновацій, а також радикальності нововведення. Ми ж дотримуємося думки, що інновацією можна вважати лише те нововведення, яке може своїм результатом забезпечити позитивні зміни в певній освітній системі.

З огляду на сутнісні ознаки інновації І. Дичківська [3] вважає, що є всі підстави розглядати її як процес і як результат. Інновація як процес означає часткову або масштабну зміну системи і відповідної діяльності людини. Інновація як результат передбачає процес створення (відтворення) нового, що має конкретну назву «новація». На цій підставі розрізняють поняття «новація» («новий засіб») як певний засіб (нові ідеї, методи, методики, технології, програми тощо) та «інновація», яке ширше за змістом, оскільки означає процес, предметом якого є новації та нововведення. Створення «нового» тлумачиться авторкою як уперше відкрите, яке сформувалося недавно замість попереднього. Дослідниця проблем педагогічної інноватики співвідносить нове в педагогіці з корисним, прогресивним, позитивним, сучасним та передовим. Для того, щоб утвердження нового зумовлювали позитивні зміни, необхідно, щоб воно було засобом вирішення актуальних для конкретного освітнього закладу завдань, витримало вимогливу експериментальну перевірку.

Нове як особливий феномен співвідносять за такими ознаками:

- просторово-часова неідентичність (несхожість новоствореної, новосформованої, щойно відкритої системи на інші);
- актуальність (важливість, нагальність, суттєвість нового для певного часу);
- стабільність (свідчить про єдність, цілісність, повторюваність основних елементів нового протягом певного проміжку часу);

– ефективність (засвідчує об'єктивну змогу за допомогою новацій розв'язувати завдання, заради яких вони були створені);

– оптимальність (свідчить про найвищу економічність і ефективність створення нового засобу або способу діяльності, а також про змогу з його допомогою оптимальним шляхом розв'язувати проблеми);

– змінюваність (новий засіб, який апробується в педагогічній діяльності, постійно доопрацьовується, модифікується, видозмінюється).

Створення, утвердження, нового як цілісного феномена є стрижнем, ядром інноваційного процесу, базовий компонент якого становить інновація. Але, окрім новизни, новація має володіти інноваційним потенціалом – здатністю забезпечувати протягом тривалого часу корисний результат від свого використання. Якщо нововведення не забезпечує корисний ефект, тоді воно є неефективним.

Під час вибору інноваційного нововведення, прийняття рішення про доцільність його впровадження варто керуватися аналізом реальної ситуації, а не лише особистим баченням чи уподобаннями. На цьому етапі важливо враховувати технологічний (специфіка використання) та особистісний компоненти. Не завжди і не всюди впровадження нового забезпечує позитивні результати, не кожне нововведення раціональне, виправдане, прогресивне, часто воно дестабілізує функціонування освітньої системи, створює додаткові труднощі для педагогів та їх вихованців. Про прогресивність або непрогресивність нового можна судити лише за результатами його освоєння, функціонування й отримання результатів діяльності.

Нерідко, на думку Н. Юсуфбекової [7], інноваційні процеси можуть бути малоефективними. До найголовніших недоліків інноваційної діяльності в педагогічній сфері належать такі:

1) потенційно ефективні новації не впроваджуються або впроваджуються із значним запізненням, що суттєво обмежує можливості одержання корисного ефекту від використання нововведення;

2) нерідко значні зусилля спрямовуються на впровадження новації, яка не володіє необхідним інноваційним потенціалом як наслідком помилок в оцінюванні її корисності. Іноді стимулом для впровадження новації стає її модність, а не очікуваний педагогічний ефект;

3) низький ефект від впровадження новації виникає внаслідок явного чи прихованого їй опору або неправильної організації інноваційних процесів;

4) значне перевищення витрат на впровадження новацій порівняно з прогнозованими показниками ефективності;

5) непомірно тривалі терміни впровадження.

Усі ці проблеми є наслідком неправильного оцінювання затрат часу, фінансових, організацій-

них, кадрових та інших ресурсів, недостатньо продуманої технології впровадження, неврахування психологічних чинників новацій, слабких волевових зусиль їх ініціаторів.

Тому під час реалізації інноваційного процесу необхідно заздалегідь продумати і змодельовати комунікативні канали і механізми, стежити за ефективністю їх функціонування, вносити за необхідності корективи, долати збої, дбаючи, щоб кожен учасник реалізації нового знав, що, як і де відбувається, якими є проміжні результати, які вносяться зміни і до чого вони зобов'язують. Таким чином, доступність, своєчасність надходження, достовірність інформації, сприятливий для професійного спілкування клімат забезпечують ефективну взаємодію всіх учасників інноваційного процесу, своєчасне виявлення та розв'язання конфліктів, що є передумовою злагодженої роботи колективу.

Висновки і пропозиції. Зважаючи на викладене вище, можна дійти таких висновків.

1. Завдання педагогічної інноватики полягають у постійному пошуку і впровадженні нових максимально ефективних технологій навчання і виховання. Передусім вони мають бути спрямовані на впровадження адекватних та ефективних інноваційних технологій, які відповідають вимогам часу й суспільства.

2. Реалізація інновацій полягає у створенні нового продукту діяльності людини, що має суспільну значущість. Педагогічні інновації – це результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем. Прямим продуктом творчого пошуку можуть бути нові навчальні технології, оригінальні виховні ідеї, форми та методи виховання, нестандартні підходи в управлінні освітньою галуззю.

3. Інновацією можна вважати не тільки радикально нове а й використання відомого із його

подальшою модифікацією. Інновація може бути предметом особливої діяльності людини, яка не задоволена традиційними умовами, методами, способами і прагне не лише новизни змісту реалізації своїх зусиль, а передусім, якісно нових результатів.

4. Під час вибору інноваційного нововведення, прийняття рішення про доцільність його впровадження варто керуватися аналізом реальної ситуації, а не лише особистим баченням чи уподобаннями. На цьому етапі важливо враховувати технологічний (специфіка використання) та особистісний компоненти.

Список використаної літератури:

1. Буркова Л.В. Педагогічні інновації та їх діагностична експертиза : теоретичний аспект. Київ, 1999. 180 с.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Підручник. 2-ге вид., доповн. Київ : Академвидав, 2012. 352 с.
3. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології. Практикум : навчальний посібник. Київ : Видавництво Дім «Слово», 2013. 448 с.
4. Гуменюк С.В. Актуальність використання засобів інноваційних технологій у фаховій підготовці майбутніх учителів фізичної культури. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2015. № 2 (30). С. 5–9.
5. Підласий І., Підласий А. Педагогічні інновації. *Рідна школа*. 1998. № 12. С. 3–16.
6. Пінчук В. Інноваційні процеси - підґрунтя проектування нових освітніх технологій. *Освіта і управління*. 1998. № 3. Т. 2. С. 88–97.
7. Юсуфбекова Н.Р. Общие основы педагогической инноватики. Опыт разработки теории инновационных процессов в образовании. Москва, 1991. 243 с.

Humeniuk S., Vovchanska V. Structural components and main tasks of pedagogical innovation

The article analyses structural components and main tasks of pedagogical innovation. It was found that the main tasks of pedagogical innovation are constant search and implementation of new and highly effective learning and education technologies. An important condition which determines the realizations of pedagogical novelty is innovative potential of educational establishment, which is the possibility of creating, comprehending and realizing innovation and oust outdated and pedagogically irrelevant on time. The results of the innovative potential of an educational establishment are: modification novelties; combined novelties; radical novelties. New learning technologies, creative educational ideas, forms and methods of education, non-standard approaches in education management are treated as innovative product. To the structural components of pedagogical innovation can belong: pedagogical discoveries; pedagogical inventions; pedagogical improvement.

It is defined that innovation is not only a novelty that can result in positive changes in a particular educational system. Despite novelty, innovation should have innovative potential – the ability to provide a useful result from its use for a long time. If the innovation does not provide it, then it is ineffective. The main drawbacks of innovative activity in the pedagogical sphere which are analyzed are the consequence of incorrect estimation of time, financial, organizational, personnel and other resources, insufficiently thought-out technology of implementation, neglect of psychological factors of innovations, weak volitional efforts of their implementers. To eliminate them communication channels and mechanisms should be thought through, the effectiveness of their operation – monitored, adjustments – made, ensuring that each participant in the implementation of the innovation know what, how and where it occurs, what the intermediate results are, what changes are and what they require.

Key words: *pedagogical innovation, innovative process, innovative technologies, novelty, educational system.*